

Майя Сайранқызы Каюмованың
6D010300 – Педагогика және психология мамандығы бойынша философия
докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алуға ұсынылған
«Start-up жобаларды жоспарлау процесінде білім алушылардың зерттеу
құзыреттілігін қалыптастыру» тақырыбындағы
диссертациялық жұмысына
АНДАТПА

Зерттеудің өзектілігі. Қазіргі заманда жоғары мектепке жоғары талаптар қойылуда, қазіргі қоғамға өзінің кәсіби саласында білімі мен құзыреттілігі ғана емес, сонымен қатар икемді, креативті ойлауға, болжауға, талдауға, сенімді мәліметтерге негізделген болжамдар жасауға, мақсаттарды дұрыс қоюға және оларды іске асыру үшін міндеттерді анықтауға қабілетті жоғары оқу орындарының түлектері қажет. Егер жоғары оқу орнының түлегі барлық салаларда, атап айтқанда, Start-up жобаларын құру және іске асыру саласында тиімді менеджерлерді кәсіби даярлау міндетін шешуге жеткілікті дәрежеде ықпал ететін зерттеу құзыреттілігіне ие болса, мұның бәрі мүмкін.

Студенттік Start-up жобаларын зерделеу болашақ кәсіпкерлердің проблемалары алғашқы қадамдардан басталатынын көрсетті, атап айтқанда, жоспарлау сәтінен бастап, бұл қажетті құзыреттердің, соның ішінде, ғылыми-зерттеу жұмыстарының болуы болашақ табысты кәсіпкерлік қызмет үшін жағдай туғызуы мүмкін деген болжамды растайды. Қызметтің бірінші кезеңіндегі қателіктер алға жылжуға мүмкіндік бермейтін жағдайды тудырады, мүмкін осы себептен көптеген Start-up жобалары өз дамуында тоқтап қалады. Бұл проблемаларды шешу Start-up жобаларын жоспарлау процесінде білім алушылардың зерттеу құзыреттілігін қалыптастыру процесін зерделеу идеясына итермеледі.

Ғылыми әдебиеттерге шолу кәсіптік білім берудегі зерттеу құзыреттілігін дамыту мәселелерін жан-жақты қамтуды көрсетеді. Жобалар туралы Дж. Дьюи, С. Френе және басқалар өз жұмыстарында оқушылардың зерттеу дағдыларын дамыту қажеттілігін негіздеді. Жобалық оқыту жағдайында студенттердің зерттеу құзыреттілігін қалыптастыруды қарастырған А.А. Губайдуллиннің, университеттік білім беру жүйесінде студенттердің жобалық құзыреттілігін қалыптастыру процесін әлеуметтік-педагогикалық қолдауды зерттеген Д. И. Мұхатаеваның жұмыстары бізге жақын.

Алайда, шетелдік және қазақстандық ғалымдардың зерттеу құзыреттілігін дамыту проблемаларына, олардың әзірленуінің дидактикалық аспектілеріне назарының артуына қарамастан, білім алушылар үшін бұл процестің ғылыми негіздері ғылыми әдебиеттерде әлі тиісті түрде жарияланбаған, Start-up жобаларын жазу процесінде білім алушылардың зерттеу құзыреттілігін дамыту туралы зерттеулер жеткіліксіз, ал бұл қазіргі білім беруде өте өзекті болып табылады.

Жоғарыда айтылғандар қазіргі жағдайда осы мәселені зерттеудің объективті алғышарттары бірқатар қалыптасқан қайшылықтар болып табылады:

– жоғары мектептегі кәсіби даярлықтың қазіргі деңгейі мен дербес ғылыми ізденіске қабілетті, зерттеушілік сипаттағы құзыреттілікке ие тұлғаны қалыптастыру қажеттілігі арасында;

– Start-up жобаларын жоспарлау процесінде білім алушылардың зерттеу құзыреттілігін қалыптастырудың объективті қажеттілігі мен қазіргі заманғы жоғары білім беру теориясы мен практикасында зерттеудің осы бағытын жеткіліксіз зерделеу арасында;

– білім алушыларды Start-up жобаларын жоспарлауға даярлау қажеттілігі мен жоғары оқу орындарының білім беру бағдарламаларының оқу барысында зерттеу құзыреттілігін қалыптастыру процесін іске асыруға жеткіліксіз бағдарлануы арасында.

Жоғарыдағы қайшылықтарды қарастыра келе, зерттеу мәселесін және тақырыбын анықтады: «Start-up жобаларын жоспарлау процесінде білім алушылардың зерттеу құзыреттілігін қалыптастыру».

Зерттеудің мақсаты: Start-up жобаларын жоспарлаумен айналысатын білім алушылардың зерттеу құзыреттілігін қалыптастырудың теориялық моделін теориялық негіздеу және эксперименттік тексеру.

Зерттеу нысаны: Start-up жобаларын жоспарлау процесі.

Зерттеу пәні: Start-up жобаларын жоспарлау процесінде білім алушылардың зерттеу құзыреттілігін қалыптастыру.

Зерттеу болжамы: егер Start-up жобаларын жоспарлау үшін қажетті білім алушылардың зерттеу құзыреттілігін қалыптастыруда олардың теориялық негіздерін зерделеу қажет болса, онда бұл іздеген құзыреттерді дамыту үшін қажетті жағдайларды анықтауға мүмкіндік береді, өйткені бұл жағдайда осы процестің тұтастығы, мазмұны және жүйелілігі қамтамасыз етіледі.

Зерттеу міндеттері:

1. Зерттеу құзыреттілігін қалыптастырудың теориялық негіздерін анықтау.

2. «Start-Up жобасы» ұғымын нақтылау, оны білім алушылардың кәсіптік білім беруінде пайдалануды негіздеу және Start-up жобасын жоспарлаудың ғылыми негіздерін анықтау.

3. Start-up жобаларын жоспарлау кезінде қажетті «зерттеу құзыреттілігі» ұғымына анықтама беру, оларды қалыптастыру критерийлері мен көрсеткіштерін анықтау.

4. Білім алушылардың зерттеу құзыреттілігін қалыптастырудың педагогикалық шарттарының мәнін ашу.

5. Start-up жобаларын жоспарлау процесінде білім алушылардың зерттеу құзыреттілігін қалыптастырудың теориялық моделін әзірлеу.

6. Start-up жобаларын жоспарлау процесінде білім алушылардың зерттеу құзыреттілігін қалыптастыру бойынша әзірленген теориялық модельдің тиімділігін эксперименталды түрде тексеру.

Зерттеудің теориялық негізі: құзыреттілік тәсіл теориялары (Е.Д. Божович, Н. Хомский, J.C. Raven, S. Taber, И.А. Зимняя, К.Т. Қожахмет, Н.В. Мырза, А.К. Мыңбаева, Р.Ш. Абитаева, С.А. Ұзакова және т. б.), тұлғалық-белсенділік және жүйелік тәсілдер (Л.С. Выготский, А.Н. Леонтьев

және т. б.), жобаларды кезең-кезеңімен дайындау (Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркина, В.В. Пак және т. б.), оқытуда жобаларды пайдалану шарттары (Л.А. Байдурова, Т.В. Шапошникова, Ш. Таубаева, Д.И. Мұхатаева және т. б.), жастар кәсіпкерлігін дамыту (Д. Рамос, М.Дж. Мадейра, С.Р. Шамс), жеке тұлғаны дамытудың философиялық тұжырымдамалары (З. Фрейд, А. Адлер).

Зерттеу әдістері: зерттеуде қойылған міндеттердің мақсаты мен шешімін іске асыру үшін ғылыми танымның теориялық әдістері қолданылды: зерттеудің әртүрлі кезеңдерінде педагогикалық бақылаулардың тікелей және жанама түрлері, психологиялық және оқу тестілері, проблемалық зерттеу әдістері, талдау, синтез, индукция, дедукция, силлогизм, модельдеу, педагогикалық эксперимент жүргізілді, деректерді өңдеудің математикалық әдістері қолданылды (рейтинг, статистикалық деректерді сапалық-сандық талдау, SPSS23.0 бағдарламасы бойынша деректерді статистикалық өңдеу, альфа Кронбах коэффициенті).

Диссертациялық зерттеудің ғылыми жаңалығы:

– зерттеу құзыреттілігін қалыптастырудың теориялық негіздері анықталды;

– зерттеу тақырыбы бойынша әдебиеттерді талдау негізінде «Start-Up жобасы» ұғымы нақтыланды, оны білім алушылардың кәсіптік білім беруінде пайдалану негізделді және Start-Up жобасын жоспарлау жөніндегі жұмыстың ғылыми негіздері айқындалды;

– «зерттеу құзыреттілігі» ұғымына анықтама берілді, Start-up жобаларын жоспарлау кезінде қажетті зерттеу құзыреттілігі анықталды; оларды қалыптастыру өлшемдері мен көрсеткіштері анықталды;

– зерттеу құзыреттілігін қалыптастырудың педагогикалық шарттары нақтыланды: «Start-up жоспарлауға дайындық» арнайы курсы, «Жоғары мектеп педагогикасы» курсына дәрістік және практикалық тапсырмалар модулі және «Start your Startup» ЖАОК әзірленді;

– Start-up жобаларын жоспарлау процесінде білім алушылардың зерттеу құзыреттілігін қалыптастырудың теориялық моделі әзірленді;

– ғылыми-теориялық тұжырымдар негізделген және Start-up жобаларын жоспарлау процесінде білім алушылардың қажетті құзыреттілігін қалыптастыру үшін ұсынылған педагогикалық жағдайлар негізінде іске асырылатын теориялық модельдің тиімділігі іс жүзінде дәлелденген.

Зерттеудің теориялық маңыздылығы мынада:

– зерттеу құзыреттілігін қалыптастырудың теориялық негіздері негізделген;

– «Start-Up жобасы» ұғымы нақтыланды, оны кәсіптік білім беруде қолдану негізделген;

– «зерттеу құзыреттілігі» ұғымына анықтама берілді, Start-up жобаларын жоспарлау кезінде қажетті зерттеу құзыреттілігі анықталды;

– зерттеу құзыреттілігін қалыптастырудың теориялық моделі жасалды.

Зерттеудің практикалық маңыздылығы оқу процесіне әзірленді және енгізілді:

– «Start-up жоспарлауға дайындық» арнайы курсы;

– бастауыш кәсіпкерлерге арналған курс бойынша «Start-up жоспарлауға дайындық» электрондық оқулығы әзірленді (2020 жылғы 21 қазандағы № 12731 куәлік);

– «Жоғары мектеп педагогикасы» курсына дағдарыс және практикалық тапсырмалар модулі;

– «Start your Startup» ЖАОК.

Бұл педагогикалық жағдайлар тек жоғары мектеп жағдайында ғана емес, ересектерге арналған бейресми білім беруде де қолданыла алады.

Диссертацияның негізгі ережелері мен зерттеу нәтижелерін апробациясы және енгізу ғылыми зерттеу барысында жүзеге асырылды, ұсынылды:

– халықаралық конференцияларда Мәскеу қ., 2019 жыл; Нижний Новгород қ., 2020 жыл; Павлодар қ., 2020 жыл; Нижний Новгород қ., 2022 жыл;

– ҚР Білім және ғылым саласындағы сапаны қамтамасыз ету Комитеті ұсынған ғылыми журналдарда: университеттің Торайғыров хабаршысы (педагогикалық серия), 2019 жыл, 2020 жыл, Л. Н. Гумилев атындағы ЕҰУ хабаршысы (педагогикалық серия), 2021 жыл;

– Ресей ЖАК журналындағы басылымдар «Қазіргі педагогикалық білім» Мәскеу қ., 2022 жыл;

– Scopus-World Journal on Educational Technology ақпараттық базасына кіретін нөлдік емес импакт-факторы бар халықаралық журналда жариялау – 1 жарияланым.

Қорғауға шығарылатын ережелер:

1. Зерттеу құзыреттілігін қалыптастырудың теориялық негіздері; білім алушылардың кәсіптік білім беруінде «Start-Up жобасы» ұғымын пайдалану негіздемесі және Start-Up жобасын жоспарлаудың ғылыми негіздері.

2. Зерттеу құзыреттілігі Start-up жобаларын жоспарлау кезінде қажетті ақпараттық, аналитикалық, пәнаралық және инновациялық құзыреттердің жиынтығы ретінде, құндылық-мотивациялық, мазмұнды компоненттерде және Soft-skills-те ұсынылған оларды қалыптастыру критерийлері мен көрсеткіштері.

3. Білім алушылардың зерттеу құзыреттілігін қалыптастырудың педагогикалық шарттары.

4. Start-up жобаларын жоспарлау процесінде білім алушылардың зерттеу құзыреттілігін қалыптастырудың теориялық моделі.

5. Start-up жобаларын жоспарлаумен жұмыс істейтін білім алушылардың қажетті құзыреттерін дамыту үшін ұсынылған педагогикалық жағдайлар негізінде теориялық модель тиімділігінің ғылыми-теориялық тұжырымдары.

Диссертацияның құрылымы: диссертация кіріспеден, үш бөлімнен, қорытындыдан, пайдаланылған дереккөздер тізімінен және қосымшалардан тұрады.